

09

සප්තම: පාඨ: ।

यत्ने कृते यदि न सिध्यति कोऽत्र दोषः ।

सन्धिपरिचयः । 02

විසර්ග සන්ධිය

अन्तः सारैरकुटिलैरच्छिद्रैः सुपरीक्षितैः ।
मन्त्रिभिर्धायति राज्यं सुस्तम्भैरिव मन्दिरम् ॥

ඉහත ශ්ලෝකයෙහි යටින් ඉරි ඇදී

(1). अन्तः सारैः + अकुटिलैः + अच्छिद्रैः

(2). मन्त्रिभिः + धायति

(3). सुस्तम्भैः + इव යනාදී පරිදි විසන්ධි කළ හැකි ය. එහි දී සිදු වී

ඇත්තේ “ඃ” යට “ථ” ආදේශවීමයි.

1.

නාමීන් අක්ෂරයක් (ඃ) + ස්වර / සෝඡ
↓
ථ

උදා - මන්ත්‍රිභි: + ධායති
මන්ත්‍රිභ් + ඞ + : + ධායති
↓ ↓ ↓
නාමීන් සෝඡ
මන්ත්‍රිභි + ඞ + ධායති
මන්ත්‍රිභිඞ්ඞායති ।

କ୍ରିୟାକାରକଂ 7.1

01. ଧନ ଚର୍ଚ୍ଚାକରଣରୁ ଉଚିତ୍ ଶ୍ରେଣୀ ପଦ୍ମ ବିଷୟ କରନ୍ତୁ.

୦୧. ନ ଚ ତାରାଗଣ୍ଡ଼ରପି ।
୦୨. ନୃପତେର୍ଗୃହସମାର୍ଜନକର୍ତ୍ତା ଗୋରମ୍ଭୋ ନାମ ସେବକଃ ।
୦୩. ସର୍ବଦେବମୟସ୍ୟାପି ବିଶେଷୋ ନୃପତେରୟମ୍ ।
୦୪. ନୀତିରେଷା ।
୦୫. କିଂ ନିଃଶଙ୍ଘୋ ଭୂତ୍ବା ମୁହୁର୍ମୁହୁର୍ନର୍ଦାସି ସୂଥା ।
୦୬. ବ୍ୟାଧିର୍ଭେଷଜସଂଗ୍ରହୈଶ୍ଚ ବିବିଧୈର୍ମନ୍ତ୍ରପ୍ରୟୋଗୈର୍ବିଧମ୍ ।
୦୭. ଅକାରୈରିଙ୍ଘିତୈର୍ଗତ୍ୟା ଚେଷ୍ଟ୍ୟା ଭାଷଣେନ ଚ ।
୦୮. ତତ୍କିମାବୟୋରନେନ ବ୍ୟାପାରେଣ ।

02. (i) $\boxed{\text{ଅ:}}$ + ଅ
 \downarrow
 ଓ (ଅପ୍ରତ୍ୟୟ 5)

ତତ୍ତ୍ୱ :- ସୋଽପି ପ୍ରଣମ୍ୟ
 ସଃ + ଅପି
 ସ୍ + ଅଃ + ଅପି
 \downarrow \downarrow
 ସ୍ + ଓ + ଽପି
 ସୋଽପି ।

(ii) $\boxed{\text{ଅ:}}$ + ଘୋଷାକ୍ଷର
 \downarrow
 ଓ

ତତ୍ତ୍ୱ :- ବରମେକୋ ଗୁଣୀପୁତ୍ରୋ ନ ଚ ମୂର୍ଖଶତାନ୍ୟପି ।
 ବରମେକଃ + ଗୁଣୀପୁତ୍ରଃ + ନ
 ବରମେକ୍ + $\boxed{\text{ଅ:}}$ + ଗୁଣୀପୁତ୍ର + $\boxed{\text{ଅ:}}$ + ନ
 \downarrow \downarrow
 ଓ ଓ
 ବରମେକୋ ଗୁଣୀପୁତ୍ରୋ ନ ।

ක්‍රියාකාරකම 7.2

01. පහත උද්ධෘතයන්හි ඇතුළත් විසර්ග සන්ධිපද තෝරා විසන්ධි කරන්න.

01. ගෞර්ම්‍හො නාම රාජසේවකෝ ගූහායාතෝඝපි තේනානුචිතස්ථාන උපවිශ්‍රෝඝවූූයාර්චනුද්‍රං ද්‍ර්වා
නි:සාරිත: ।
02. අකුලීනෝඝපි මූර්ඛෝඝපි මූපාලං යෝඝ්‍ර සේවතේ ।
අපි සංමානහීනෝඝපි ස සර්වත්‍ර ප්‍රචූඤ්ජතේ ॥
03. සෝඝ්‍රවීත් ।
04. ශූද්‍රෝ වා යදි වාන්‍යෝඝපි චණ්ඩාලෝඝපි ජඨාඝර: ।
05. යත්‍රේ කූතේ යදි න සිඝ්ඤ්ජති කෝඝ්‍ර දෝඝ: ।
06. වූද්‍රෝ වා වේරාග්‍යයුක්තෝ වා ශෝකග්‍රස්තෝ වා ।
07. ජීවත්‍යනාඨෝඝපි වනේ ව්‍යසර්ජිත: ।
කූතප්‍රයත්‍රෝඝපි ගූහේ ව්‍යනශ්‍යති ॥
08. පරං මමාපි මේකෝ මේඝනාදෝ නාම මිත්‍රං තිශ්ඨති ।

03. (i) (ආ) (අ) : + ස්වර/ ඝෝඝ

ලෝප්ශ්

උදා :- වාලිකා: ගච්ඤ්ඤ්ති ।
වාලිකා ගච්ඤ්ඤ්ති ।

ක්‍රියාකාරකම 7.3

01. පහත සදහන් ලාකෘත සන්ධි කර නැවත ලියන්න.

01. අස්වස්ඨා: ආූඝඝං පිවනිති ।
02. ගූහස්ඨා: මිඝ්කවේ මිඝ්කාං දදාති ।
03. සකෝපා: උචු: ।
04. තා: ආහු: ।
05. වීරා: යුද්ධාද් න ව්‍යිම්‍යති ।
06. දුරාරාඝ්‍යා හි රාජාන: පර්වතා ඤ්ව සර්වදා ।
07. සුදුශ්ඨා මනුසාඝ්‍යාශ්ච රාජාන: පනුගා ඤ්ව ।

(ii) अ ः + अ ङर षष्ठी षीर

ऌः

क्रियाकारकम् 7.4

01. पञ्च सङ्घनं पद विचिन्तयि करन्त.

०१. पिंगलक आह ।
०२. उन्मत्त इव ।
०३. दमनक आह ।
०४. दूत आह ।
०५. कम्बुग्रीव आह ।

04. सः / एषः + व्यञ्जनाक्षर

ः-लोपश्

क्रियाकारकम् 7.5

01. विचिन्तयि करन्त.

०१. स स्वयमेवात्मानं वधाय नियोजयति ।
०२. स मातुलोऽपि नायातः ।
०३. स एव निधनं याति कीलोत्पाटीव वानरः ।
०४. स भूपतेर्दोषो न तेषाम् ।
०५. ततः स मयोक्तः ।
०६. एष खलु तत्र न गच्छति ।
०७. किन्तु एष कुत्र गतवान् इति न जानामि ।
०८. एष ते प्रत्ययः ।

05. (i) ः + च छ स

↓

श्

ः + ट ठ ष

↓

ष्

ः + त थ श

↓

स्

ततः + च > ततश्च

मनुष्याः + टङ्केन > मनुष्याष्टङ्केन

इतः + ततः > इतस्ततः

କ୍ରିୟାକାରକଠ 7.6

01. ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଉପରୋକ୍ତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ରଚନା କରନ୍ତୁ ।

୦୧. एकश्चन्द्रस्तमो हन्ति ।
୦୨. नद्यश्च नार्यश्च सद्वक्त्रभावास्तुल्यानि कूलानि कुलानि तासाम् ।
୦୩. शिवास्ते पन्थानः सन्तु ।
୦୪. अन्येद्युस्तं सार्थवाहं मिथ्याहुः ।
୦୫. वचस्तत्र प्रयोक्तव्यं यत्रोक्तं लभते फलम् ।
୦୬. दयाश्च नागाश्च वहन्ति चोदिताः ।
୦୭. न त्वां भूयस्तोषष्यामि ।
୦୮. मया सुगुप्तमन्त्रस्तव नियोदितः ।
୦୯. अन्यथा सुप्रसादश्चेति ।
୧୦. अथ तस्मिन्गते चतुरकश्चिन्तयामास ।

06. भोः / भगोः / अघोः + अब

↓

ः लोपश्

ଉଦା:-
भोः + एति = भो एति
भगोः + नमस्ते =
अघोः + याति =

07. $\boxed{\text{प्रातः / अन्तः / पुनः}} + \text{अव}$

↓
 $\boxed{ः > \text{र आदेश}}$

उदा:- प्रातः + अत्र > प्रातर् + अत्र = प्रातरत्र
पुनः + अपि > पुनर् + अपि = पुनरपि

क्रियाकारकम् 7.7

01. षड्भिः करन्तः.

०१. अन्तः + अस्थि =
०२. प्रातः + आसः =
०३. अन्तः + आगतः =
०४. पुनः + उदयः =
०५. अन्तः + गतः =
०६. पुनः + भव =

08. विष्कारणम् "र" णादेशेन च्छि वि, परल "र" कारय णरुनन्तु, तुत "र" कारय लुलतु वु. रूतु लुलर सुतु सुतुलरु दूरुस वु.

उदा:- पुनः + रमते
पुन् + अ + : + रमते
पुन् + आ + र + रमते
पुनारमते

क्रियाकारकम् 7.8

01. विष्कारणम् करन्तः.

०१. कपीरसं
०२. हरीरत्या
०३. भानूरमते
०४. साधूरागं

କ୍ରିୟାକାରକଂ 7.8

• ଧନ ଧର୍ମଦାନାଦି ବିଷୟ ଧର୍ମଦାନାଦି ଦାନ, ଧର୍ମ ବିଷୟରେ କରନ୍ତ.

୦୧. ଅକୂଳିନୋଽପି ମୂର୍ଖୋଽପି ଭୂପାଳଂ ଯୋଽତ୍ର ସେବତେ ।

ଅପି ସମ୍ମାନହୀନୋଽପି ସ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରପୂଜ୍ୟତେ ॥

୦୨. ଦେବ ଶ୍ଵେତାୟାନୀତ: ସ ସଂଜୀବକ: ।

୦୩. ଶେଷ: ସର୍ବୋଽପି ମୃଗଜନୋ ଦୂରୀଭୂତସ୍ତିଷ୍ଠତି ।

୦୪. କରଟକ ଆହ- କଥମେତତ୍ । ସୋଽବ୍ରୀତ୍ ।

୦୫. ଶୂଦ୍ରୋ ବା ଯଦି ବାନ୍ୟୋଽପି ଚଣ୍ଡାଳୋଽପି ଜଟାଧର: ।

ଦୀକ୍ଷିତ: ଶିବମନ୍ତ୍ରେଣ ସ ଭସ୍ମାଙ୍ଗୀଶିବୋ ଭବେତ୍ ॥

୦୬. ତତଶ୍ଚ ହା ହା ମୁଷିତୋଽସ୍ମି ଚିରକାଳଂ ଶ୍ରୁତୋ ମୟା ତବାପବାଦ: ।

୦୭. ଆଦିତ୍ୟଚନ୍ଦ୍ରାବନିଲୋଽନଳଶ୍ଚ ଘୌର୍ଭୂମିରାପୋ ହୃଦୟଂ ଯମଶ୍ଚ ।

ଅହଶ୍ଚ ରାତ୍ରିଶ୍ଚ ଉଭେ ଚ ସଂଧ୍ୟେ ଧର୍ମଶ୍ଚ ଜାନାତି ନରସ୍ୟ ବୃତ୍ତମ୍ ॥

୦୮. ଅତିପ୍ରସକ୍ତେ: ପୁରୁଷୈର୍ଯତସ୍ତା: କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତି କାକୈରିବ ଲୂନପଶ୍ଵେ: ।

୦୯. ଅଧୋଽପି ଯଦିଦିଦିକୃତ୍ବା ପାପଂ ପ୍ରାପ୍ତ: ସଭାଂ ନର: ।

ତସ୍ମାଦ୍ୟତ୍ନାତ୍ପରିଜ୍ଞେୟଶ୍ଚିହ୍ନୈରେତୈର୍ବିଚକ୍ଷଣୈ: ॥

୧୦. ପୂଜ୍ୟତେ ଯଦପୂଜ୍ୟୋଽପି ଯଦଗମ୍ୟୋଽପି ଗମ୍ୟତେ ।

ଅର୍ଥେଭ୍ୟୋଽପି ହି ବୃଦ୍ଧେଭ୍ୟ: ସଂବୃତ୍ତେଭ୍ୟସ୍ତତସ୍ତତ: ॥

1. ନାମିନୋ ର: ।

2. (i). ଅତୋଽତ୍ୟୁ: ।

(ii). ହବେ

3. ଆଦବେ ଲୋପଶ୍ ।

4. ସୈଷାଦ୍ଧସେ ।

5. ବିସର୍ଜନୀୟସ୍ୟ ସ: ।

6. ଅହୋ ରୋ ରାତ୍ରିଷୁ ।

7. ଭୋସ: ଭୋସ: ।

8. ର: ।

9. ରି ଲୋପୋ ଦୀର୍ଘଶ୍ଚ ।

ප්‍රකෘතිභාව සන්ධිය

පරිච්ඡේදය !

इह अमी अश्वा इतस्ततो धावन्ति ।

අමී අශ්වා: යන පද දෙක **इयं स्वरे** යන සන්ධි රීතියට අනුව සන්ධි කළ හැකි ය. එහෙත් මෙහි දී සන්ධි නො කෙරේ. මෙලෙස සන්ධි කළ හැකි තැන් සන්ධි නො කර, තැබීම ප්‍රකෘතිභාව නමින් හැඳින් වේ.

පළමු අවස්ථාව

	ඒකවචන	ද්විවචන	බහුවචන
अदस् >	असौ ↓ अश्वः	अमू ↓ अश्वौ	अमी ↓ अश्वाः
	असावश्वः	अम्वश्वौ	अमी अश्वाः

01. अमी + आदित्याः =
02. अमी + अजाः =
03. अमी + उत्तमाः =
04. अमी + ईश्वराः =
05. अमी + अग्रजाः =

දෙවන අවස්ථාව

माता आह - दुहितः । शीघ्रं गत्वा **माले** आनय ।

ई - ऊ - ए අන්ත ද්විවචන රූප ද සන්ධි නොවේ.
अग्नी - पटू - माले

अग्नी	+	अत्र	=
दम्पती	+	इव	=
मणी	+	इह	=
कन्ये	+	अत्र	=
सधू	+	आहतुः	=

තෙවන අවස්ථාව

आ, औ, उ, इ, अ, ऋ, ल, ए, ऐ हा ओ निसाक वडसेन् सेदेन वि०, प्रकाशियेन् षि०. षज्जि त्ता वे०.

උදා :-

1. आ ! एवं मन्यसे ।
2. नो अत्र स्थातव्यम् ।
3. उ उत्तिष्ठ ।
4. इ इन्दं पश्य ।
5. अ अपेहि ।

आ (आङ्) යන්න සන්ධි වේ.

आ उत्तमैः	=	ओत्तमैः	(මදක් උතුම් වූ)
आ ईक्षसे	=	एक्षसे	(ක්‍රියා යෝග්‍යයෙහි)
आ अमृतान्	=	आमृतान्	(මරයාදා අර්ථයෙහි)
आ इन्द्रतः	=	एन्द्रतः	(අභිවිධි අර්ථය)

अहो, आहो, उताहो, नो, हो, हहो, अथो, मिथो යන औ कारुञ्चक निसाक ५ षज्जि त्ता वे०.

- अहो ! अविवेकोऽस्मद्भूपतेः ।
- अहो ! आपतितं शोभनम् ।
- अहो ! आषाढभूते ।

හතරවන අවස්ථාව

ප්ලූත ද සන්ධි නොවේ.

උදා :-

01. දෙවදත්ත ආහි ।
02. ආගඤ්ඤ කුඝ්ඤ අත්ත ගෝශ්වරති ।
03. තිඝ්ඤ වඬු ආඝාඤ්ඤ ඤ්ඤති ।
04. ශ්‍රුණු හරෙ අත්තෙය් ගොපි ।
05. පශ්‍ය ! ගුරො ආඝ මාං තාඬ්ඤති ।

පස්වන අවස්ථාව

හෙ ආර්‍යේ, හේ උත්තම

හෙ අග්‍රජ, හේ ඤ්ඤ යනාදි පරිදි හේ, හේ නිපාත ද සන්ධිකාර්යයට යටත් නොවී

ප්‍රකාශයෙන් ම සිටී.

পরহিতনিরতানামাদরো নাট্মকার্যে ।

පරාර්ථයෙහි යෙදුණවුනට තම කටයුතු විෂයයෙහි ඇල්මක් නැත.

परिवर्तिनि संसारे मृतः को वा न जायते ।

පෙරලෙන සසරෙහි මළ කවරෙක් නූපදී ද?

परोपदेशवेलायां शिष्टाः सर्वे भवन्ति वै ।

අනුන්ට උපදෙස් දෙන අවස්ථාවේ දී සියල්ලෝ ම ශිෂ්ටයෝ ය.